

FiBintervju

På åttiotalet skrev hon med knackig handstil i dagboken att hon skulle dra härifrån. Till en stad. Två decennier senare befinner hon sig i Blondies gamla lägenhet i New York, med dörrkarmarna fortfarande nerklottrade med låttexter av Debbie Harry.

IRYA GMEYNER

Från Delsbo till New York

SARA ERIKSSON TEXT MAGNUS NEIDEMAN BILD

Irya Gmeyner, tidigare frontfigur och sångerska i Urga och en av grundarna av fenomenet Cirkus Cirkör, är nu aktuell med sin debut EP *The Basement Takes from Textilgatan 7*. Den släpptes den 24 oktober på hennes eget skivbolag Byker Wall i samarbete med Universal Music. Albumet kommer ut i januari. Namnet kommer från att EP:n är inspelad i en källare i Hammarbyhamnen i Stockholm, och en hint till Bob Dylans *The Basement Tapes*.

Urga turnerade över hela världen, inspirerade av punk, klezmer och zigenisk musik och älskade av en undergroundscen för sin vilda extatiska musik på urganska. Ena natten sov de på plastlakan i the redlightdistrict, nästa på ett femstjärnigt hotell. "Det var dom där timmarna på scenen allt skulle klaffa, då gav man allt" 1998 gav de ut sin första skiva, *Etanol*. Två år senare kom *Urgasm*.

Delsbo. Statoilmacken och kiosken på torget, mopeder och raggarbilar som gled omkring och trött klotter bakom Hemköp. En norrländsk håla som många andra. ▶

FiBintervju

► Men under den Gröna vågen på sjuttioalet kom folk från hela världen till kollektivet Ljusbacken och billiga hus i Delsbo. En jordbruksort i Hälsingland med några tusen invånare, som exploderade av motsättningar mellan två för varandra helt olika sätt att leva. De startade Waldorfskolor och sålde lokala och ekologiska varor på Sländan Café, i källaren till det som nu är biograf och pizzeria.

Även jag själv är uppväxt i Delsbo under samma tid som Irya. Waldorfskolan höll till i Vedmyra där waldorfarna, kackarna, gick. De målade med akvarellfärger och skrev om revolutioner medan vi skolkade från matten på eftermiddagarna, i den vanliga kommunala Edeskolan med bruna tegelkorridorer och nerklotttrade träbänkar med cigarettbrännmärken.

”Unga människor kom hit med sina barn för att skapa en alternativ utbildning och uppfostran, det fanns en väldig drivkraft i det.”

Irya Gmeyner var en av dem som flyttade hit med sina föräldrar. Bridget Gmeyner träffade Toby Ibbotson i England och fick Irya. De reste runt i en gammal Morris tills det i slutet av sjuttioalet kom ett brev från en vän till Bridget: ”kom till Delsbo, här händer det saker”.

De flyttade in i ett hus utan vatten, värme och elektricitet. Bara en vedspis och utedass, kallt och primitivt.

”Det jag kommer ihåg mest från den tiden är de långa, mörka och kalla vintrarna. Vi tyckte det ballaste man kunde ha var tajta, trasiga jeans från Lumpboden, converseskor och mössan upprullad på huvudet. Man frös hellre ihjäl än att vara mesig”. Hennes gamla dagbok är fylld av längtan bort, trots det älskade hon ensamheten och tystnaden ute på landet. Att kunna springa ut barfota i skogen och skrika så högt man bara orkar utan att någon hör.

Hon är underligt lik PJ Harvey. En blek sol tränger igenom ett vitt dis och in i en kal lägenhet bredvid Orienteatern på söder i Stockholm. En mörkgrön resväska med ett Urga-klistermärke och skivor. Patti Smith, Bob Dylan, Tom Waits, David Bowie. Irya bär en gul tröja och höga stövlar. Hon är lång och mager

och utstrålar en erfarenhet, av den sorten det inte riktigt går att sätta fingret på. Hon har precis avslutat arbetet med sitt album. Hon försöker sätta ord på tomheten, vakuumet som alltid följer då ett projekt man arbetat och levt med så länge och så intensivt bara tar slut. Ett baksug hon tror alla som arbetar så känner igen.

”Vissa dagar känns det så jävla bra. Andra dagar undrar jag vad fan jag håller på med egentligen.”

Under två år har skivan skapats kring demoinspelningar, med en kärna av musiker. Bland dem Ebbot Lundberg och Martin Hederos från Soundtrack Of Our Lives, Bebe Risenfors som tidigare spelat med ikoner som Tom Waits och Elvis Costello, och Pange Öberg, manager till Thåström och Timbuktu. De har behållit mycket från de allra första demoinspelningarna, då det finns en känsla och ett uttryck i det som inte gått att återskapa.

Under två år hinner materialet att mogna. Vissa låtar tröttnar man på, oftast de mest direkta. Andra växer istället, man upptäcker vad som verkligen håller i längden. My Angel känner hon fortfarande starkt för, en av de första låtarna hon skrev.

Iryas röst är djup och mörk och det finns en återhållen explosion av känslor bakom orden. Samtidigt som den kan vara ljus och lekfull. Hennes låtar är numera på engelska och har blivit naknare, mer avskalade. Repetitivt och monotont blandat med det levande och organiska, varmt och kallt. Med texten och rösten som det centrala.

Hon skriver låtar då hon är inne i något, en stämning som upptar henne. Om det finns något bra i en slinga på gitarren eller i en textrad finns det kvar dagen efter. Av en fullskriven sida i ett block, plockar hon ut de få ord och meningar som är kärnan i texten. Något undermedvetet växer fram, det hon verkligen vill uttrycka formas först efter ett tag.

I barndomshemmet var det alltid liv och rörelse, folk kom och gick. Iryas gamla nalle är täckt av sot, hon gömde den i spisen då kronofogden knackade på. Hon blev tvungen att hitta ett lugn i detta kaos, nu måste hon ha kaoset för att känna sig levande. Är det för sterilt och tillrättalagt kan hon inte andas. Smärta kan vara en kreativ drivkraft om man vet var ifrån den kommer, men obestämbar ångest och inre kaos förlamar bara.

Kackarjävél, kackarjävél! Orden sitter kvar. Folk flyttade längst bak i bussen då kackarna gick på. Moppekillarna prejade ner dem i diket då de gick

ensamma över torget på kvällarna. Killarna som gick på Waldorf fick stryk. Någon lade ett grishuvud i Waldorfskolans brevlåda. Men det där gjorde henne starkare. Hon bestämde sig tidigt att inget skulle få knäcka henne.

”Jag kände mig aldrig kränkt, istället vände jag utanförskapet till något positivt.”

De var mellan femhundra och tusen gröna vågare och de höll ihop. Det fanns en gemenskap och ett sammanhang i det. Tillsammans kämpade man för ett oberoende och tog inte emot något statligt bidrag. Iryas mamma drev vad hon kallade ”soliga söndagar”, och serverade soppa ute i trädgården till alla som ville komma. Man bytte varor och tjänster. Man låste aldrig dörren och startade en egen skola. Det där kan hon sakna i dag och tror att bristen på sammanhang i ett individualistiskt samhälle är förödande. Varför många människor tappar fotfästet, tror hon att är ett resultat av just saknaden av sammanhang.

Hon kände ändå behovet av revolt i tonåren. Vad skulle hon revoltera mot då hon fick så mycket frihet och ansvar så tidigt? ”Jag har fått brottats med att hitta mina egna tankar, att bryta mot min uppväxt men ändå stanna inom samma ramar.”

Hon uppfostrades att ta för sig av livet. Killar och tjejer skulle behandlas lika. Kläder och smink skulle inte framhävas, det var vem man var som var det viktiga. Hennes sätt att bryta med konventionerna blev en massa smink, sotsvarta ögon, kritvit hy och hår i alla färger.

Hon flyttade till staden, satsade på karriär, utmaningar och puls medan hennes föräldrar sökt motsatsen – ett oberoende och självförsörjande liv på landet. ”Jag är inte längre ute efter de där extrema kickarna. Jag har blivit lugnare i mig själv, det är innehållet som är viktigt nu.”

Efter nian flyttade hon tillbaka till England, till York, där hon spelade Balalajka på gatorna för att tjäna pengar och sjöng på den lokala puben på kvällarna. Ett år senare skapade hon tillsammans med tolv andra klasskamrater Projektet, sin egen gymnasieskola. Först i Delsbo, sedan flyttade de skolan ner till Barkarby i Stockholm, där de var med och startade upp Slavateatern som de turnerade med i Östeuropa. Det var någon gång då Cirkus Cirkör kom till. Irya,

Gmeyner är Iryas släktnamn. Hennes mormor Kitty Gmeyner var tjeckoslovakisk/österrisk judinna och den enda i sin släkt förutom en syster som överlevde andra världskriget. System, Anna Gmeyner, skrev filmmanus till Brecht och arbetade inom teatern i Storbritannien då kriget bröt ut och lyckades rädda Kitty i en fiskbåt med ett teatersällskap över till London.

Savannah och Tilda ville kombinera punk och cirkus, musik och fakirer. De satte upp föreställningen Ur kaos föds allting och förstod inte att de satte igång ett helt fenomen. ”Vi var unga, naiva och hade en enorm drivkraft. Vi var så inne i det att vi inte fattade hur stort det blev, hur snabbt det växte.”

Efter det var föreställningarna med Cirkus Cirkör konstant fullbokade. Irya fann återigen sig själv i ett fordon under turnéerna, den här gången i en gammal buss som gick under smeknamnet Morsan.

Som soloartist har hon redan turnerat i både Europa och USA. I New York spelade hon på Rockwood Music Hall, Domino Sugar Factory i Williamsburg och spelade live på East Village Radio. Hon bodde hos några musiker i Blondies gamla lägenhet. Och fler spelningar väntar för Irya Gmeyner i New York, samt i Kina och Skandinavien.

SARE ERIKSSON ÄR FRILANSJOURNALIST BOSATT I GÄVLE.

Irya Gmeyner bodde sina tidiga år i Newcastle i England. Hon flyttade med sina engelska föräldrar till Sverige men återvände som tonåring till England. Hon försörjde sig som gatamusiker genom att spela balalajka på gatorna på dagarna och uppträdde på den lokala puben Acorn i York på kvällarna.

» I barndomshemmet var det alltid liv och rörelse, folk kom och gick. Iryas gamla nalle är täckt av sot, hon gömde den i spisen då kronofogden knackade på. «